

БЎЛАЖАК ЖИСМОНИЙ ТАРБИЯ ЎҚИТУВЧИЛАРИДА АКМЕОЛОГИК МОТИВАЦИЯНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА АКСИОЛОГИК ЁНДАШУВНИ ПЕДАГОГИК АҲАМИЯТИ

Пармонов Акмал Абдунаттоевич
ҚДПИ мустақил тадқиқотчиси.

Аннотатсия: Замонавий таълим муассасаси учун акмеологик ёндашув бугунги кунда келажакли ва истиқболли бўлиб, унинг моҳияти шундан иборатки, юқори марраларга эришишга таъсир этиш мумкин бўлиши учун субъектга комплекс текширув ўтказилиши ва яхлитлигини қайта тиклаши, етукликка эришишга ўтишда, унинг индивид, шахс ва субъект сифатида фаолият характеристикаси барча ўзаро алоқадорликлар ва вужудга келтирувчи сабаблар билан биргаликда ўрганилади.

Калит сўзлар: Таълим, индивид, субъект, шахс, мотивлар, кредит-модул, аксиологик, кадрият, ҳиссиёт.

Жаҳон миқёсида компетенциявий ёндашув асосида бўлажак ўқитувчиларнинг акмеологик қобилиятини таркиб топтириш, кредит-модул тизими шароитида бўлажак ўқитувчиларнинг юксак касбий фаолиятини ривожлантиришнинг дидактик тизимини такомиллаштиришга алоҳида эътибор қаратилмоқда. Айниқса, бўлажак педагогларни тайёрлаш жараёнига инновацион технологияларини кенг жорий этиш, акмеологик ёндашув асосида талабаларнинг касбий компетентлигини ривожлантириш, талабаларнинг индивидуал таълим траекториясини самарали ташкил этиш орқали билиш фаоллигини ошириш муҳим ўрин эгалламоқда. Шунингдек, бўлажак ўқитувчиларнинг таълимий фаолиятни амалга оширишга тайёрлиги ва қобилиятини акс эттирувчи интегратив ўзига хослик сифатида компетенциявий ёндашув билан кредит-модул тизимининг ўзаро уйғунлигини таъминлаш алоҳида долзарблик касб этмоқда.

Замонавий таълим муассасаси учун акмеологик ёндашув бугунги кунда келажакли ва истиқболли бўлиб, унинг моҳияти шундан иборатки, юқори марраларга эришишга таъсир этиш мумкин бўлиши учун субъектга комплекс текширув ўтказилиши ва яхлитлигини қайта тиклаши, етукликка эришишга ўтишда, унинг индивид, шахс ва субъект сифатида фаолият характеристикаси барча ўзаро алоқадорликлар ва вужудга келтирувчи сабаблар билан биргаликда ўрганилади. Бу таълимдаги инновацион ёндашувлардан бири бўлиб, бўлажак

Jismoniy tarbiya va sport sohasi samaradorligini oshirishda fiziologik, pedagogik-psixologik yondashuvlar va fanlararo integratsiyalashuv masalalari

Ўқитувчи ўз, шахсий акмесини аниқлаб олиши учун унда ўша танлаган ихтисослигига нисбатан кучли ундовчи мотивлар, ҳаётда эса муваффақиятларга эришиш мотиви ёки ютуқларга эришиш эҳтиёжи кучли ривожланади.

Ҳозирги вақтда аксиологик ёндашувга қизиқиш ижтимоий-маданий муҳитдаги ўзгаришларнинг юзага келиши билан боғлиқ. Жамиятдаги ўзгаришлар билан боғлиқликда янги кадриятларни излаш айнан ижтимоий беқарорлик мавжудлиги шароитида алоҳида аҳамият касб этади. В.П.Зинченко XX аср умуминсоний кадриятларнинг энг юқори даражада кадрсизланиш даври деб айтиш мумкинлигини таъкидлаб ўтади. Ана шу сабабли янги минг йилликда илмий жамоатчилик инсоният томонидан ўзлаштирилиши лозим бўлган кадриятларни аниқлаш, тартибга солиш ва тизимлаштиришга фаол ҳаракат қилмоқда.

Аксиологик ёндашувнинг замонавий таълим муаммоларини ҳал этиш имкониятлари ва унинг асосий жиҳатлари хорижлик олимлардан Л.В.Вершинина, М.Г.Казакина, А.В.Кирьякова, З.И.Равкин, республикамиз олимларидан Ж.Туленов, Қ.Назаров, Б.Ходжаев, Ш.Тайланова каби олимлар томонидан ўрганилган.

Воқеликни ўрганишда илмий билишнинг бошқа усуллари билан бирга аксиологик ёндашув ҳам катта аҳамият касб этади. Илмий билишда олам, ундаги нарса, воқеа, ҳодиса ва бошқалар кадриятнинг инсон онгида акс этиши, кадриятни англашнинг реалликка мос келиш қонунлари, даража ва имкониятлари, унинг меъёр ва мезонларини аниқлаш ниҳоятда муҳим. Бунга умумий билиш назарияси (гносеология) билан бир қаторда ижтимоий ва табиий фанларнинг маълумотларига, айниқса, олий асаб системасининг физиологияси, ҳиссиёт органлари ва ақлий фаолиятнинг далилларига, мантик, тилшунослик каби фанларнинг ютуқларига таянилади. Кадриятларни англаш, ўрганишда ҳиссий ва ақлий билишнинг уйғунлиги, ҳукм, ҳулосаларнинг тушунча, атама ва белгиларни умумлаштириши, табиий ва ижтимоий воқеликдаги аксиологик жараёнларни таҳлил қилиш, уларга таяниб амалий фаолият юритиш бир-бири билан боғлиқ узвий жараённи англатади.

Ҳаёт ҳодисаларига ижтимоий-социологик ёндашилганида воқеа ва жараёнлар орасидаги ўзаро боғлиқлик, тарихий алоқадорлик, сабаб ва оқибат боғланишининг ифодаси бўлган узлуксизликка аҳамият ортади. Бундай ёндашув кадриятларга, улар билан боғлиқ жараёнларга нисбатан қўлланилганида яхши илмий ва амалий натижа беради. Бунда кадриятлар тартибсиз намоён бўладиган ва бир-бири билан боғланмаган ижтимоий ҳодисалар сифатида эмас, балки у ёки

Jismoniy tarbiya va sport sohasi samaradorligini oshirishda fiziologik, pedagogik-psixologik yondashuvlar va fanlararo integratsiyalashuv masalalari

бу давр, ижтимоий субъектлар ва бошқалар билан боғланган аксиологик системалар ҳамда уларнинг элементлари сифатида намоён бўлади. Қадриятларга бундай ёндашишда ижтимоий фанларнинг ютуқлари, тарих, этнография, демография ва социологик тадқиқотларнинг натижаларига таяниш қўл келади.

Аммо қадриятларни ўрганишда фақат ана шулар билан чегараланиб қолиш ярамайди. Балки реаллик, уни намоён бўлиш шакллари, воқеа, ҳодиса ва жараёнларнинг қадри, ижтимоий аҳамиятини англаш ҳам ниҳоятда муҳим. Бунда уларнинг ижтимоий функциялари, ўзига хос ташқи таъсирини англаш катта аҳамият касб этади. Фақат аксиологик ёндашув асосида қадриятларнинг илмий категория сифатидаги моҳияти, бошқа тушунчалардан фарқи, объектив асослари ва субъектив англаб олиниши, намоён бўлиш шакллари ҳақида тўғри маълумотлар олиш мумкин. Бунда нарса, воқеа, ҳодисалар, кишилар ва уларнинг фаолиятига кадр ва кадрланиш даражаси нуқтаи назаридан қаралади. Мазкур қарашда фойдалилик, қиймат ва уларни ифодалайдиган иқтисодий баҳо эмас, балки кадрнинг аҳамияти асосий ўрин тутди. Бунда кадр ва баҳо бир бирига мос келмайдиган, нарса ёки объектнинг қадри унинг иқтисодий қийматидан бир неча марта салмоқлироқ бўлиши ҳам мумкин бўлган ҳоллар кўп учрайди. Масаланинг бу жиҳатини ўрганиш ахлоқшунослик, эстетика, ҳуқуқшунослик, маданиятшунослик, сиёсатшуносликнинг далилларига ва маънавийнинг ижтимоий қирраларига таянади. Бунда, айниқса, иқтисодий, сиёсий, маънавий фаолият ва жараёнларнинг жамият ҳамда ижтимоий субъектлар учун аҳамияти, ҳаётнинг турли қирраларини акс эттирайдиган муаммолар ҳамда уларнинг ечимларини ифодалайдиган қарашлар, ғоялар, таълимотлар, талаб ва эҳтиёжларнинг реал жараёнлар учун кадр-қимматини аниқлаш катта аҳамият касб этади.

Демак, оламни ўрганиш ва реалликнинг қонуниятларини тавсифлашда гносеологик, социологик ва аксиологик ёндашувларнинг уйғунлиги, зарур бўлганида улардан фойдаланишда комплекс муносабат лозим.

Фанда инсон онгини, унинг физиологиясини ўзгартириш борасида олиб борилаётган тадқиқотлар илмий билиш нуқтаи назаридан муҳим. Қурол-яроғларни такомиллаштириш, атом-ядро соҳасидаги кашфиётлар ҳам илмий билиш чегарасини кенгайтиради. Биологик ва химик жараёнларнинг янги қирраларини очиш, генлар инженерияси, психотерапия соҳасидаги тадқиқотлар ҳам билимларга билим қўшмоқда. Аммо уларнинг инсон ҳаёти учун аҳамияти қандай? Улар ҳақиқий қадриятларга хизмат қиладими? Бу соҳаларда янгиликнинг ёки фойданинг қўлга киритилиши натижасида умуминсониятга

Jismoniy tarbiya va sport sohasi samaradorligini oshirishda fiziologik, pedagogik-psixologik yondashuvlar va fanlararo integratsiyalashuv masalalari

яхшилиқ келтирадими? Баъзи иқтисодий фойдаларнинг қадри ниҳоятда оз, улар аслида инсониятга зиён келтириш эмасми? Бу муаммоларга аксиологик ёндашув уларни тўғри англаш имконини беради. Янги ерларни ўзлаштириш, дарёларни ўз ўзанидан бошқа ёққа буриш, тиббий муолажада қисқа муддат фойдали бўлган баъзи дори-дармонлардан (допинг) фойдаланиш борасида аксиологик ёндашувга асосланилмаганлиги тўғрисида кўплаб мисоллар келтириш мумкин. Аммо, афсуски, жаҳоннинг баъзи жойларида халигача бу соҳаларга ғайриаксиологик қараш мавжудлигини, бунда кўпроқ иқтисодий фойда олиш ва кундалиқ мақбулликнинг орқасидан қувиш устувор бўлаётганлигини алоҳида таъкидлаш лозим. Бутун жаҳонда бундай йўлдан боришнинг ҳалокатли эканлиги эътироф этилмоқда ва ривожланишнинг самарали йўллари таклиф қилинмоқда.

Хулоса қилиб айтганда, одамзот насли фойда билан бирга қадрга ҳам кўпроқ эътибор бериши лозимлигини аста-секин англаб олмоқда. Лекин бу жараён ниҳоятда секин амалга ошмаяптими? Ҳарбий қуролларнинг янги нусхаларини, уларни олиб учадиган ракета ва самолётларнинг янгиларини кўз-кўз қилишга, уларни сотиб, миллионлаб фойда олаётган мамлакатларнинг ютуқларига маҳлиё бўлаётган инсоният қадрлаш ва ҳақиқий кадрли маҳволарга интилишда имкониятларни қўлдан бой бераётгани йўқми? Бу муаммолар ҳам ижтимоий ҳодиса ва жараёнларга аксиологик ёндашишнинг моҳияти, амалий аҳамияти ва қадрини янада кенгроқ изоҳлаб беришни, бу усулни оммавийлаштириш заруриятини вужудга келтиради.

Фойдаланилган адабиётлар

1. THE ROLE OF THE ACMEOLOGIST APPROACH IN THE DEVELOPMENT OF ACMEOLOGICAL MOTIVATION IN FUTURE PHYSICAL EDUCATION TEACHERS. Parmonov Akmal Abdupattayevich <https://www.gejournal.net/index.php/IJSSIR.2023> у

2. IMPROVING THE SYSTEM OF TRAINING TEACHERS OF FUTURE PHYSICAL EDUCATION AND INTRODUCING INNOVATIVE-MOTIVATIONAL APPROACHES TO IT. Parmonov Akmal Abdupattoyevich. <https://www.gejournal.net/index.php/IJSSIR.2023> у

3. Abdupattayevich, P. A. (2022). Specific methods and tasks for the physical development of primary school students with the help of games. International journal of social science & interdisciplinary research issn: 2277 -3630 Impact factor: 7.429, 11(10), 331-333.

Jismoniy tarbiya va sport sohasi samaradorligini oshirishda fiziologik,
pedagogik-psixologik yondashuvlar va fanlararo integratsiyalashuv
masalalari

4. Abdupattaevich P. A. Technology of formation of akmeological position in future teachers //World Bulletin of Social Sciences. – 2021. – Т. 5. – С. 112-115.
5. Жураев, Вохиджон Мухаммедович. "СПОРЧИЛАРНИНГ ДАЪВОГАРЛИК ДАРАЖАСИ ВА ИРОДАВИЙ СИФАТЛАРИНИНГ ПСИХОЛГИК ХУСУСИЯТЛАРИ." Academic research in educational sciences 4.ТМА Conference (2023): 894-900.
6. Abdullayev, Rustam. "The Process Of Quality Education-As A Mechanical Combination Of Teaching And Learning Processes." Procedia of Social Sciences and Humanities 4 (2022): 57-59.
7. Abdullayev, Rustam. "INDICATORS OF CRITERIA FOR EVALUATING THE EFFECTIVENESS OF FORENSIC SUPPORT FOR THE INSPECTION OF THE SCENE." ИННОВАЦИОННЫЕ ПОДХОДЫ В СОВРЕМЕННОЙ НАУКЕ. 2022.
8. Араббоев, К. Т., and Е. Я. Михайлова. "ОБОСНОВАНИЕ ЭФФЕКТИВНОСТИ ОБУЧЕНИЯ СТУДЕНТОВ ФАКУЛЬТЕТА ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ ПОСРЕДСТВОМ ТЕХНОЛОГИЙ ИНТЕГРИРОВАННОГО МОДУЛЬНОГО ОБУЧЕНИЯ." Namangan davlat universiteti Ilmiy axborotnomasi 7 (2023): 753-757.
9. Tokhirzhonovich, Arabboev Kakhramon. "The effect of physical activity on the body of schoolchildren in physical education lessons." Galaxy International Interdisciplinary Research Journal 11.12 (2023): 112-115.
10. Tohirjonovich, Arabboev Qahramon. "THE ROLE OF PHYSICAL CULTURE AND SPORTS IN STUDENT ACTIVITY AND LIFESTYLE." INTERNATIONAL JOURNAL OF SOCIAL SCIENCE & INTERDISCIPLINARY RESEARCH ISSN: 2277-3630 Impact factor: 7.429 12.09 (2023): 58-63.